

Gedachten n.a.v. de opvoering in Brussel (23-02-'25)
 Door Ferd Willigers, met medewerking van Bob Willigers

In een wereld waarin in toenemende mate de kreet “Oh my god” te horen valt (terecht of niet terecht), hebben we een uitvoering bijgewoond die ons nog lang zal heugen.

Götterdämmerung, opera van Wagner, door koor en orkest van de Brusselse ‘La Monnaie’ o.l.v. Alain Altinoglu. In de programmatoelichting van ‘De Munt’, zoals de schouwburg in Brussel in het Nederlands heet, wordt het ensemble aangeduid met de term “Artistiek team”. Ik moet denken aan vergelijkbare termen, zoals Team-USA of Team-NL, wat bij Olympische of schaatskampioenschappen in zwang is om te gebruiken. In die zin is ook de benaming “Artistiek team” eigentijds.

Een groots werk

Ik heb een lange historie met het werk, te beginnen bij het horen van de slotscene (ergens in 1961 of 1962) door Kirsten Flagstad en het Philharmonia o.l.v. Wilhelm Furtwängler. Dat kwam als een moker binnen. Ik heb al eerder in een artikel voor de Wagnerkroniek aangegeven (*Wagnerkroniek* 61.3, “*Mijn liefde voor Wagner en nog meer*”) dat dit mijn no.1 werk is; het zijn er in totaal wel 5, maar ik noem de *Götterdämmerung* altijd als eerste. Het is het werk dat voor mij alles omvat, alles overkoepelt, er is geen werk dat zulke sterke effecten oproept, waardoor je zo wordt meegevoerd als door het luisteren naar de Nornenscene – z’n verwevenheid van thema’s en motieven, het metafysische gehalte -, vervolgens het duet tussen Brünnhilde en Siegfried waarin hij op nieuwe daden wordt uitgestuurd (“Zu neuen Taten, teurer Held”), de scene tussen Waltraute en Brünnhilde, gevolgd door de scene waarin Brünnhilde door Gunther en Siegfried belaagd wordt, afijn ‘Voorspel en Eerste acte’, die twee uur die voor mij Wagner’s grootste prestatie vormen. Als je die beleefd hebt ben je niet meer dezelfde persoon...

Siegfried gaat op avontuur, Brünnhilde stemt daarmee in.
 (De Munt, Brussel - ©Monika Rittershaus)

We zaten in de schouwburg op de derde rij parterre, beetje naar de zijkant rechts. Het kwam door de intense voorstelling indringend binnen. In de pauze zag ik aan de gezichten van andere bezoekers dat ook zij *flabbergasted* waren, geheel van de wereld... Ik ken de historie van het werk in Bayreuth, van de Siegfrieds, de Brünnhildes en Hagens uit het (verre) verleden, door Nilsson, Varnay, Windgassen en Greindl. Gottlob Frick (Hagen in Bayreuth 1960 – 1964) kan ik ook noemen, of Ludmilla Dvorakova als Guttrune etc. De opvoeringen in de jaren '70 o.l.v. Horst Stein, met geweldige stemmen als Jean Cox, Catharina Ligendza, Karl Ridderbusch, Franz Mazura. **Deze "Brussel" deed er niet voor onder!**

Van de kleinste tot de grootste rol: ik heb niemand op een onvolmaaktheid kunnen betrappen, met als *primi inter pares* Bryan Register als Siegfried, Ingela Brimberg als Brünnhilde en Ain Anger als Hagen: voortreffelijk! Maar het begon al bij de Nornen. Schitterende zang van de Erster, de Zweiter en de Dritter Norn, Marvic Monreal, Iris van Wijnen(!) en Katie Lowe als de vertolkers; waar komen ze vandaan? Ik kende ze nog niet. Dan de Rheintöchter (met zwembewegingen geregisseerd): Tamara Banjesevic, Jelena Kordic en Christel Loetsch, eveneens een voortreffelijk, stralend zingend ensemble. Alain Altinoglu bereikte met de drie begintonen van het werk al direct een Wagneriaanse intensiteit. Overigens is zijn beschouwing (in het programmaboek) "Alles is met alles verbonden" zeer lezenswaard. Dan verneem je echt van de expert. Het was in alle stroom van de muziek die over je heen kwam af en toe trouwens een verademing om even op hem te letten, hoe hij het werk dirigeert. Er hingen ook monitoren om je bij deze indruk te helpen.

Alain Altinoglu (Foto Facebook, © M. Driguez)

De tweede acte

In de tweede acte wordt het "Grand opera"-karakter van het werk het meest zicht- en hoorbaar. Het is toch werkelijk frappant dat Wagner hier teruggrijpt op elementen van dit genre, in de vorm van de opeenvolging van scènes, een groot koor, zweerscenes en de samenzweerderster zet op het einde. Er is wel een belangrijk verschil. Er is geen ruimte voor applaus tussendoor. De muziek stroomt dóór. Een scène die ik zelf een Wagneriaans juweel noem maar vaak onbelicht blijft is de tweede scène, die waarin Siegfried aan Guttrune uit de doeken doet hoe hij Brünnhilde voor Gunther heeft geworven. De muziek doet blij aan, Hochzeit-achtig, een echte buffoscene, besloten door Siegfried's "Dir zu helfen, ruh ich aus!", waarna Hagens Mannenruf volgt....

Het einde

Ik vertel in deze beschouwing relatief weinig over de encenering van Pierre Audi. Met hulp van zijn “team” (onder wie Klaus Bertisch, dramaturg) zet hij een mooie, relatief sobere regie en encenering neer waartegen de muzikale performance als het ware glanst.

Verschuivende decorstukken zijn de opvallende kenmerken en – natuurlijk, dit kenden we al van zijn Ring in Amsterdam – de twee figuren (Gunther en Siegfried) die aan het eind van de eerste acte Brünnhilde komen belagen. Dan denk je: mm, wat voor macht heeft de Tarnhelm gehad? Beiden hebben er nl. een op het hoofd.

Het einde vond ik scenisch niet zo spectaculair, maar wel mooi gedaan. Je ziet Hagen door de Rheintöchter meegesleurd worden, ze krijgen de grote vent die hij is “down” en een van hen steekt de ring triomfantelijk omhoog. Er is veel rood schijnsel en rook dat resteert op het eind. Die gaat ook 'n beetje de zaal in. Brünnhilde had haar verlossende daad schitterend zingend volbracht.

Rest mij nog te wijzen op weer een goede beschouwing in het programmaboek “Het goud glinstert opnieuw” van Marie Mergay over het einde van *Götterdämmerung*; naast het dilemma over het einde van de goden (de ring is door Brünnhilde toch van de vloek gezuiverd en teruggegeven aan de Rijndochters?), gaat ze in op het opengebleven einde wat Alberich betreft. De *Ring* zou opnieuw kunnen beginnen. Maar ik vernam van een Amerikaan dat “Alberich is married and he lives with wife and children happily in Pasadena, California”. Maar of dát waar is?

Gunther en Siegfried met tarnhelmen bezoeken Brünnhilde (De Munt, Brussel – ©Monika Rittershaus)